

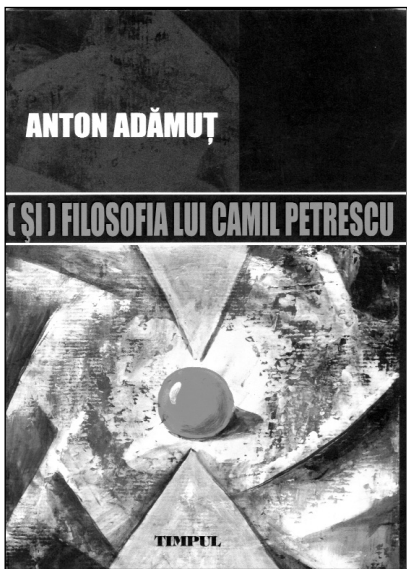

F un prilej de uimire să vezi cum un filozof implicit, așa cum a fost întotdeauna Camil în romane, în gazetărie și în piesele de teatru, a putut să eșueze atât de lamentabil atunci când și-a propus să fie un filozof explicit – ca în *Doctrina substanței*.

Sorin Lavric
CRONICA IDEILOR

Eșecul lui Camil

Anton Adămuț, *(Și) Filozofia lui Camil Petrescu*, Editura Timpul, Iași, 2007, 292 pag.

REVISTE primite

- *Dacia literară*, nr. 76 (1/2008), Iași. Al. Zub, director de onoare. Lucian Vasiliu, inițiator și coordonator al seriei noi. Din sumar: Liviu Antonesei în dialog cu Calin Ciobotariu; articole, eseuri, proză și poezie de Constantin Cubleşan, Mircea Micu, Grațian Jucan, Ion Jurcanu, Ion Murgiu, Cassian Marin Spiridon, Stelian Dumistrăcel („Spațiul cuvântului”), Liviu Ioan Stoicu, Grigore Ilisei, Ioan Holban, Ștefan Oprea ș.a.

- *Ateneu*, nr. 1/2008, Bacău. Redactor șef: Carmen Mihalache. Ioan Dănilă publică un reportaj despre o vizită la Rosa Del Conte, Octavian Soviany este prezent cu poezii. Eseuri, articole, cronici literare și de artă semnează: Vasile Spiridon, Mircea Dinutz, Ștefan Munteanu, Liviu Dănceanu, Constantin Calin, Ioan Holban, Mircea Moraru, Irina Petras, Bogdan Ulmul.

- *Axioma*, nr. 1/2008. Ploiești. Director: Marian Nușcu. Redactor șef: Ieronim Tătaru. Cronica literară este susținută de Constantin Trandafir (la vol. *Reconstituiri critice* de Florin Mihailescu), Cronica revistelor culturale de Marian Chirulescu. Studii, articole, eseuri semnează: Ieronim Tătaru, Andrei Claudiu Buciu (despre proza lui I. L. Caragiale), Lucian Gruia, Gherasim Rusu Tupan, Dorin Căzărescu, Andrei Belu, Virgil Florea ș.a.

ÎN CAZUL lui Camil Petrescu, renumele s-a concentrat în prenume. E unul din rarele exemple când memoria colectivă reține un autor nu după literele numelui de familie, ci după sonoritatea aparte a literelor de botez. E îndeajuns să spunem „Camil” ca să știm despre cine este vorba. Așa cum constata, pe bună dreptate, Ion Ianoși în volumul *O istorie a filozofiei românești – în relația ei cu literatura* (Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996), nimănui nu i-ar trece prin minte ca, vorbind despre Blaga, să spună „Lucian” și atât, sau, referindu-se la Calinescu, să scrie simplu „George”. Iar scrupulul acesta onomastic nu vine dintr-o fățarnică politețe, ci din constatarea banală că, trimiterea fiind prea vagă, nu am putea preciza la cine anume se referă. Sunt prea mulți cei care răspund la „Lucian” sau la „George” pentru a preschimba aceste prenume în peceti identificatoare de sine stătătoare.

De aceea, e o carență lexicală inevitabilă aceea de a trebui să numim un om prin îmbinarea a cel puțin două nume, fără a mai pomeni de situațiile tot mai dese când nici măcar împreunarea lor nu ne mai ajută să-i precizăm identitatea. Deficiența aceasta nu e sesizabilă în cazul lui Camil, al lui Nichita, al lui Titu sau al lui Nae. Haloul notorietății lor s-a adunat în prenume, eclipsând sonoritatea numelui. Iar dezechilibrul creat de focalizarea atenției asupra prenumelui este atât de izbitor încât putem vorbi de o înglobare a numelui în prenume, de o asimilare mergând pînă la dispariția termenului absorbit.

Fenomenul psihologic pe care se sprijină acest proces de fagocitoză onomastică e cel al codului cultural dintr-o epocă. Prenumele devine nu numai poreclă, adică marca de identificare, dar și simbol: o încărcare a cuvîntului cu mănunchiul de însușiri ale omului viu. Literele se molipsesc cu trăsăturile personajului și se transformă în substitutul lui. Cuvîntul „Camil” are deja ceva din aerul inconfundabil al purtătorului. Altfel spus, Camil nu mai e un prenume, ci un personaj, un personaj al cărui portret îl surprinde foarte bine G. Calinescu în *Viața românească* (în studiul „Camil Petrescu, teoretician al romanului”) din 1939: „Cu față de beduin, cu ochi străvezii, el se aprinde, se agită cu afită ingenuitate, încît nu vede nimic suspect în calmul provocator al celorlalți și mai ales spune lucruri enorme, așa de enorme încît d-l E. Lovinescu a încercat să-i facă din asta o trăsătură caricaturală. Dar n-are dreptate, pentru că enormitatea d-lui Camil Petrescu este o consecință a buneii-credințe cu care discută și un mijloc eroic de a scoate pe adversar din pozițiile lui. Vorbitorul e conștient de a fi căzut de pe linie și se întoarce cordial pe drumul cel cuminte, rîzînd el însuși de propria-i ieșire. D-l Camil Petrescu este impetuos în discuție, mergînd pînă la extravaganta cu disperare și luciditate, dar armele sale sunt serioase, și cred că este unul din cei mai de seamă dialecticienii pe care i-a produs generația după război.” (apud Anton Adămuț, p. 38)

Excesele și izbucnirile de orgoliu ale lui Camil nu au rămas nepedepsite. Ele au fost încondeiate de contemporani cu o voluptate malițioasă și neînfrînată, al cărei rezultat a fost nașterea unei savuroase memorialistici în jurul numelui său. Eugen Lovinescu, Mihail Sebastian, Petru Manoliu, Mircea Eliade, Constant Ionescu au scris pagini delicioase despre paroxismele ideatice ale scriitorului. Iată, de pildă, cum îl vede Lovinescu: „Cînd strănută, Camil privește în jur cu satisfacția unei acțiuni inedite: orice ai face a fost făcut mai întîi de dînsul și orice idee ai exprima, a fost exprimată de dînsul într-un vechi articol de cel puțin cinci ani. E nu numai cel dintîi în timp, dar și cel dintîi în valoare; e cel mai mare ziarist și polemist; e cel mai mare poet și critic literar, e omul cel mai inteligent.” (apud Anton Adămuț, p. 16) De altfel, primul capitol din cartea lui Anton Adămuț oferă un eșantion pitoresc din aceste mărturii, pe cît de corozive pe atât de verosimile, privitoare la expansivul și neconvenționalul Camil. Oricum, judecînd după destinul cultural pe care l-a avut ulterior, dramaturgul s-a răzbunat postum asupra contemporanilor: luminile batjocoritoare în care a fost înfățișat nu s-au răsfrînt dăunător asupra cotei literare. Faima i se păstrează neștirbită, în pofida umbrelor ce i-au acoperit posteritatea și, mai ales, în ciuda concesiilor servile pe care le-a făcut în timpul comunismului: piesa *Bălcescu* și romanul *Un om între oameni* rămîn pe te incriminatoare ce-i maculează profilul scriitoricesc.

Prodigios și contorsionat, muncit de un demon al voinței de afirmare în toate, omul de litere Camil nu numai că a vrut să se manifeste pretutindeni, dar, ca o însușire pledînd pentru incorrigibilitatea sa vanitate, a vrut pe deasupra să reușească în tot. Rezultatul e cel pe care îl știm azi: eșecuri incontestabile, dintre care poezia și filozofia sunt desemnate de specialiști ca părțile cele mai precare ale operei sale. Despre acest din urmă eșec – filozofia lui Camil așa cum este expusă în lucrarea

Doctrina substanței – se ocupă Anton Adămuț în lucrarea (*Și*) *filozofia lui Camil Petrescu*. Autorul este profesor la Catedra de Istoria filozofiei și hermeneutică de la Facultatea de Filozofie a Universității „Al. I. Cuza” și s-a dovedit de-a lungul anilor un consecvent cercetător al gîndirii lui Camil. Cum însuși autorul mărturisește în „Argument”, volumul de față s-a născut din dorința de a-l repune pe filozof într-o lumină ceva mai favorabilă decît cea de care a avut parte în ultimii ani.

„Nu știu cîta lume ia în serios pe filozoful Camil Petrescu. Nu știu nici dacă multă lume acceptă că există o filozofie a lui Camil Petrescu. Știu însă că noocratul a fost pus la zid fără nici măcar cea mai sumară judecată, ba obligat să-și plătească și glonțul care l-a doborît. [...] Nu îmi propun să arăt, extrem de explicit, cît este de filozof Camil Petrescu și dacă are sau nu filozofie. Nu cred că în felul acesta se pune problema și, la drept vorbind, nici nu știu dacă este aici vreo problemă. Vreau pur și simplu să povestesc ce i s-a întîmplat lui Camil Petrescu în clipa în care s-a luat la trîntă cu filozofia și cu filozofii. Atît și nimic mai mult! Asta pentru că ni se întîmplă fiecăruia să nu găsim nici un răspuns la o argumentare, deși n-am fost deloc convinși; argumentele adversarului ne-au răpus, dar nu ne-au schimbat și păreri. Rămînem la adevărul nostru pur și simplu. Numai că adevărul nu e niciodată pur și rareori e simplu. În tot cazul, nu e niciodată la mijloc, căci adevărul nu e valoare de interval. În ceea ce mă privește, țin mult la *Doctrina substanței* fiindcă-i văd neajunsurile. Nu sunt puține și nici ne semnificative. Pe de altă parte, nu sunt însă nici un cititor care face mofturi. Pînă la urmă, viața sfîrșește prin a găsi pentru noi personajul pentru care suntem făcuți.” (pp. 9-10)

Dat fiind interesul nestins cu care Anton Adămuț l-a studiat de-a lungul timpului pe Camil, personajul pentru care viața i-a arătat că este făcut e chiar autorul *Jocului ielelor*. Volumul de față pledează în favoarea acestei constatări, cu atît mai mult cu cît, în urma lecturii cărții, Anton Adămuț se arată un cunoscător avizat al ideilor lui Camil. Fidel deprinderilor de pedagog pe care și le-a cizelat în activitatea universitară, Adămuț scrie o carte după tipar didactic. Cele mai bune capitole din carte sunt cele preliminare, acolo unde cititorul este introdus în *Doctrina substanței* după o prealabilă prezentare a surselor filozofiei camilpetresciene: Descartes, Hegel, Bergson, Husserl și Kant sunt predecesorii de care Camil e legat prin tributul de a le fi împrumutat ideile.

Pe de altă parte, dacă ne amintim cît de prolix și de confuz e Camil în *Doctrina substanței*, putem spune că Anton Adămuț a făcut tot ce putea face ca să povestească inteligibil o carte anevoie de străbătut. Din păcate, pe măsură ce înaintează în conținutul *Doctrinei substanței*, exegetul împrumută ceva din proximitatea filozofului comentat: în ochii cititorului, paginile despre „evoluția în subspecie” și „devoluție” sau despre opoziția dintre „noos” și „energia primară” rămîn acoperite de un vâl opac de neînțelegere constantă. Cititorul nu pricepe mare lucru, chiar citind de două ori aceeași pagină. Capitolul cel mai obscur e al cincilea – „Ortologie și ortogeneză substanțialistă” –, lectorul capotînd deseori în încercarea de a intui ceva din ceea ce se întîmplat în paginile acelea: e întîmpinat de un jargon abstract și solid precum cremenea, în corpul căruia tentativa de a despica mici felii de înțelegere omenească e sortită eșecului. În toate aceste pagini, principala vină o are stilul comentatorului, prea fidel textului analizat pentru a putea, luînd o minimă distanță față de litera lui, să propună o variantă de interpretare la îndemîna cititorului.

Dar ca o contrapondere menită a atenua impresia de obscuritate voită a textului, pasaje demne de a fi citate răsar din cînd în cînd. Iar o mențiune aparte se cuvine notelor de la sfîrșitul fiecărui capitol: detaliate și clare, ele au o fluență care le transformă în bucați de lectură ce pot fi citite de sine stătător. Mărturisesc că am citit cu mai mult interes notele de la capitolul V și VI decît conținutul propriu-zis al capitolelor. Principalul motiv este că sunt limpezi și au marele avantaj de a fi fost curățate de platoșa absurd de emfatică a terminologiei camilpetresciene.

Una peste alta, principala virtute a *Doctrinei substanței* este că a fost scrisă de Camil. În schimb, dacă ar fi fost semnată de un autor al cărui nume nu se concentrează în prenume, ea ar fi fost de mult dată uitării. De aceea, supraviețuirea titlului e meritul prenumelui. Aproape că îți vine să spui că autorul lucrării este un gînditor cu mult mai fin decît reiese din paginile ei. De aceea, e un prilej de uimire să vezi cum un *filozof implicit*, așa cum a fost întotdeauna Camil în romane, în gazetărie și în piesele de teatru, a putut să eșueze atât de lamentabil atunci cînd și-a propus să fie un *filozof explicit* – ca în *Doctrina substanței*. ■